**БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ**

**ИНСТИТУТ ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО**

**СЕКЦИЯ ПО ГРАЖДАНСКОПРАВНИ НАУКИ**

# АВТОРЕФЕРАТ КЪМ ДИСЕРТАЦИИОНЕН ТРУД

# „НАСЛЕДЯВАНЕ НА ДРУЖЕСТВЕНИ ДЯЛОВЕ В ООД“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

в област на висше образование ш.3. Социални, стопански и правни науки,

в професионално направление 3.6. Право,

докторска програма „Стопанско/търговско право”

**Изготвил: Людмил Николаев Карауланов**

докторант в задочна форма на обучение

**Научен ръководител: доц. д-р Вълчин Даскалов**

гр. София, 2026 г.

Докторантът е зачислен в задочна докторантура по докторска програма „Стопанско/търговско право" с научен ръководител доц. д-р Вълчин Даскалов, съгласно Заповед № РД-09-16/01.02.2022 г. на директора на ИДП при БАН. Темата на дисертационния труд е „Наследяване на дружествени дялове в ООД".

Представеният дисертационен труд е обсъден и насочен за публична защита на заседание на секция „Гражданскоправни науки" в ИДП при БАН на 24.02.2026 г., а докторантът е отчислен с право на защита съгласно Заповед № РД-09-29/04.03.2026 г. на директора на ИДП при БАН.

На основание Заповед № РД-09-31/04.03.2026 г. на директора на ИДП при БАН е утвърден състав на научното жури и е определена дата за провеждане на открито заседание за защита на дисертационния труд, както следва:

Вътрешни членове на научното жури:

доц. д-р Николай Колев

доц. д-р Михаил Малчев

Резервен член:

доц. д-р Петър Бончовски

Външни членове на научното жури:

проф. д-р Антон Грозданов

проф. д-р Григор Григоров

доц. д-р Венцислав Петров

Резервен член:

проф. д-р Захари Торманов

На дата 09.06.2026 г. ще бъде проведено открито заседание на научното жури за защита на дисертационния труд в заседателната зала на ИДП на адрес: гр. София, ул. Сердика “ № 4.

Дисертационният труд и материалите по защитата са на разположение в ИДП на адрес: гр. София, ул. „Сердика” № 4 и на интернет страницата на ИДП: www.ipn-bg.org

СЪДЪРЖАНИЕ

I. УВОД....4
II. ОБЕКТ, ПРЕДМЕТ И МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО....5
III. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД....7
IV. СТРУКТУРА И ЛОГИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД....8
Първа част – Характеристики на ООД, относими към наследяването....9
Втора част – Наследяване на дружествени дялове - правни основания, субекти и последици....9
Трета част – Възникване на ново членство, основано на наследен дружествен дял. Последици от отказано членство....9
Роля на екскурсите....10
V. ТЕЗА НА ДИСЕРТАЦИЯТА....10
Теоретична рамка: дружественият дял като особен обект на правото....10
Основен изследователски въпрос: дял или членство се наследява....14
Прекратяване на дела и членството – наследяването като особена хипотеза....16
Воля за сдружаване и винкулация на членството....17
Правото да се поиска членство въз основа на наследен дружествен дял....19
Сънаследяване на дружествен дял....20
VI. НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ....21
VII. ПЕРСПЕКТИВИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ....24
VIII. ПРАКТИЧЕСКО ЗНАЧЕНИЕ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ DE LEGE FERENDA....26
IX. ПУБЛИКАЦИИ НА НАУЧНИ РЕЗУЛТАТИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА....28

## I. УВОД

Наследяването на дружествени дялове в дружествата с ограничена отговорност представлява правен институт на пресечната точка между наследственото и търговското право, който въпреки практическата си важност остава недостатъчно изследван в българската правна наука.

Актуалността на изследването произтича от няколко обективни фактора. България преживява интензивен процес на междугенерационен трансфер на имущество – първото поколение предприемачи, създало бизнеси след 1989 г., достига възраст, при която наследственото планиране става неотложно. С нарастващата мобилност на гражданите в Европейския съюз се увеличават и трансграничните случаи на наследяване, което изисква координация между различни правни системи. Действащата уредба в Търговския закон е кратка и оставя множество въпроси без категоричен отговор, а липсата на изчерпателна законодателна уредба води до противоречива съдебна практика.

В съвременното европейско право се утвърждава принципът на икономическата приемственост (continuatio societatis) – запазване на функционалната стабилност на предприятието при промяна в състава на участниците. Доктрината за договорната автономия (private ordering) превръща частната воля на съдружниците в източник на корпоративна нормативност, като позволява създаване на механизми за контролирано членствено правоприемство. Практическото измерение е безспорно - в България ООД и ЕООД са 92% от новорегистрираните търговски субекти, което прави осигуряването на стабилност и предвидимост при наследяването на дялове ключов фактор за развитието на малкия и среден бизнес.

При наследяване на дялове е необходимо да се балансират различни интереси: тези на наследниците от правна сигурност, на дружеството - от защита срещу нежелани промени в персоналния състав, както и интересите на кредиторите при реализация на принудително изпълнение спрямо дружествени дялове за задължения на наследодателя. Договорната автономия дава конкретен инструмент за балансирането им: дружественият договор може да съдържа предварително съгласие за приемане на наследниците като съдружници по чл. 129, ал. 1 ТЗ, да определя специфични изисквания към тях или да предвижда механизми за уреждане на имуществените отношения, произтичащи от наследяването на дялове. Именно тази гъвкавост при структурирането на наследяването в дружествения договор е конкретният израз на договорната автономия в областта на корпоративното наследствено правоприемство.

Научният фокус на изследването се концентрира върху три основни научни празноти в съществуващата литература, които имат пряко отношение към разбиране на предмета на наследяване и свързаните с него правни последици и възможности за универсалните и частните правоприемници на починалия съдружник.

Първата е концепцията за наследяването на дружествения дял като самостоятелен обект на правото, а не като облигационно вземане, доколкото същият е организирана и призната от правото съвкупност, която има временен в темпорално измерение характер и инструментална функция за репрезентиране на членството. Това разбиране не разлага съдържанието на дела в случай на смърт, а приема, че смъртта е особена хипотеза, с настъпването на която дружественият дял не се погасява автоматично.

Втората научна празнота е свързана с изследването на особеното право на наследниците да поискат членство въз основа на наследения дял като право с инструментална функция и несамостоятелно съществуване, което възниква с приемането на наследството и дава основание да се иска възникване на членство не въз основа на записване на дял от капитала, а въз основа на наследения дял.

Третата е правната съдба на наследения дружествения дял при изразен отказ за членство, основано на притежанието му – кой е правопреобразуващият юридически факт и какви са свързаните с това правни последици, съответно – по какъв начин е допустимо да бъдат уредени отношенията между дружеството и наследниците и до каква степен са обвързващи разпоредбите на дружествения договор, които диспозитивно уреждат специфични хипотези.

## II. ОБЕКТ, ПРЕДМЕТ И МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Обектът на изследването представляват обществените отношения, свързани с наследяването на дружествени дялове в ООД, които възникват между наследниците и дружеството, между наследниците и останалите съдружници, между наследниците и кредиторите на дружеството, както и между наследниците помежду им при съпритежание на дял. Тези обществени отношения имат сложен комплексен характер, тъй като съчетават наследственоправни, корпоративноправни, вещноправни, облигационноправни и процесуалноправни елементи.

Предметът на изследването е правната уредба на наследяването на дружествени дялове в ООД по българското право, разгледана в неговата пълна правна, икономическа и социална сложност. Конкретно предметът обхваща правната природа на дружествения дял и неговото битие в хипотезите на наследяване, включително съдържанието на понятието, инструменталната функция на дружествения дял да репрезентира членството, за да обезпечи възможността сложният комплекс от права и задължения между съдружника и дружеството да бъдат обект на гражданския оборот, кога се разкъсва връзката между дела от капитала и дружествения дял, както и до каква степен са наследими и прехвърлими имуществените и неимуществените компоненти на дела.

За първи път се изказва аргументирано разбиране, че делът се наследява в цялост, но част от правата по него остават суспендирани и не могат да бъдат упражнявани, докато делът не се положи обратно в членствена среда. В допълнение, прави се доразвиване на разбирането, че не всички неимуществени права са intuitu personae, както и че част от тях са иманентно свързани с дела, а не с личността на съдружника.

Изследването разглежда наследяването на ДД в ООД не като изолиран технически въпрос, а като конфликт между два нормативни режима – наследственоправния и търговскоправния, като тест за разбирането на правната природа на дружествения дял и като поле за преосмисляне на членството като правно състояние. Централният въпрос е: какво се наследява при смърт на съдружник – делът или членството? Отговорът предопределя съдбата на участието в дружеството, правата на наследниците и защитата на кредиторите.

Историческият метод е използван за проследяване на развитието на института на наследяването на дружествени дялове и винкулацията на членството в българското право. Той позволява да се проследят еволюцията на законодателството и промените в правната доктрина, да се идентифицират историческите корени на съвременните правни разпоредби и да се разберат мотивите за развитието на институтите в различни времеви периоди.

Сравнително-правният метод е използван за анализ на правните уредби в европейските държави с цел идентифициране на добри практики и подходи. Сравнителноправните анализи са инкорпорирани в изложението на конкретния въпрос, който се разглежда. Методът представя различните законодателни модели, съпоставя техните предимства и недостатъци, извежда общи принципи и специфики и дава основа за предложения de lege ferenda.

Методът на нормативния анализ е основен инструмент за изследване на съдържанието и смисъла на действащите правни норми, тълкуване на ключови разпоредби, изясняване на

правните последици от прилагането на нормите и анализ на системната взаимовръзка между различните законодателни актове. Критичният анализ на съдебната практика и доктрината позволява идентифициране на противоречия и слабости, оценка на аргументите и формулиране на собствена позиция. Телеологичното тълкуване разглежда правните норми в светлината на тяхната цел и смисъл, като се отчита интересът на законодателя и защитаваните обществени ценности.

Системният метод разглежда правните норми не изолирано, а в тяхната взаимна обусловеност и системна връзка, като наследяването на ДД изисква интегриран анализ на норми от наследствено право, търговско право, процесуално право и право на ЕС.

Индуктивният метод е използван за извеждане на общи правни принципи и закономерности въз основа на анализа на различни национални уредби, съдебна практика и конкретни казуси. Дедуктивният метод е използван за прилагане на общи правни принципи към конкретни правни казуси и фактически ситуации, като се извеждат особености в приложимите правни норми, правни последици в конкретни хипотези и законодателни препоръки

## III. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Основната цел на изследването е да се извърши цялостен и систематичен анализ на правната уредба на наследяването на дружествени дялове в ООД по българското право, като се идентифицират празноти и противоречия в нормативната база и съдебната практика, изгради се непротиворечива концепция за дружествения дял като особен обект на правото, сходен по съдържанието си с наследствената маса и търговското предприятие, на които законът признава фингирана обектност за конкретни защитими цели, изведе се и се анализира инструменталното право на наследниците да поискат членство или да се откажат от това свое право, за да получат възможността да претендират имуществената стойност на погасения дружествен дял, да се анализира законодателството на страни, които имат стабилни правни разрешения, както и да се предложат конкретни законодателни промени с цел усъвършенстване на института.

Теоретико-концептуалната цел включва обосноваването на разбирането, че членството, а не дружественият дял се погасява в хипотезата на чл. 125, ал.1, т1, ТЗ при смърт, което от своя страна дава основа за изграждане на концепцията за инструменталното право на наследниците да поискат членство въз основа на наследяването му. Акцент се поставя върху определяне на съдържанието на дружествения дял, както и върху съществуването му извън членственото правоотношение. Аргументира се, че недееспособните лица имат право да се разпореждат с

наследения дружествен дял, без да е необходимо в тяхна полза предварително да е възникнало членство, доколкото обект на винкулация не е дела, а членството.

Нормативно-аналитичната цел обхваща критичен анализ на действащата правна уредба в Търговския закон, Закона за наследството, Гражданския процесуален кодекс, Кодекса на международното частно право и свързаните нормативни актове, систематичен преглед и оценка на съдебната практика на Върховния касационен съд и апелативните съдилища по ключови въпроси на наследяването, както и изследване на приложението на Регламент (ЕС) № 650/2012 в контекста на наследяването на дружествени дялове.

Сравнителноправната цел предвижда проучване на правните модели за наследяване на дялове в частни дружества от затворен тип в европейските правни системи, идентифициране на добри практики и подходи, които биха могли да бъдат адаптирани в българското право, и съпоставяне на българската уредба с европейските достижения.

Практико-приложната цел обхваща предлагане на ясни решения на процедурните въпроси при приемане на наследници като съдружници, разработване на механизми за защита на правата на наследниците, съдружниците и кредиторите, както и формулиране на практически насоки за управление и разпореждане с наследени дялове.

Законодателната цел включва разработване на конкретни и мотивирани предложения за изменение и допълнение на Търговския закон, Кодекса на международното частно право и други нормативни актове, формулиране на законодателни решения за синхронизиране на националната уредба с европейското право и предлагане на нормативни механизми за преодоляване на установените правни празноти.

## IV. СТРУКТУРА И ЛОГИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Логиката на структурирането следва движението от общото към конкретното и от теорията към практиката. Изходната точка е необходимостта да се изгради солидна теоретична рамка, преди да се пристъпи към анализ на конкретните правни механизми. Едва след като бъдат изяснени понятията „дружествен дял“ (ДД), „членство“ и „участие в капитала“, и след като бъде установена правната природа на ООД като хибридна форма с капиталови и персонални елементи, може смислено да се постави въпросът какво се наследява при смърт на съдружника. Именно тази последователност – от природата на обекта към режима на наследяването и оттам към практическите решения – определя тричленната структура на труда.

Първа част – Характеристики на ООД, относими към наследяването

Първа част е посветена на характеристиките на ООД, относими към наследяването, включително исторически и сравнителноправен преглед, правна природа на ООД като основна отправна точка за разбиране на отношенията между дружеството, съдружниците и наследниците, съвременни тенденции към икономическа приемственост и частноправна автономия при наследяване, както и ролята на ООД като водещ инструмент за реализиране на икономическа дейност.

В тази част се прави подробен анализ на съдържанието на ДД и на членството като основни понятия за осмисляне на наследяването на дяловото участие в ООД. Разглежда се моментът на прекратяването на ДД, анализира се и различието на винкулацията на дела и на членството и правните последици при разпореждане без предоставено съгласие от Общото събрание.

Втора част – Наследяване на дружествени дялове - правни основания, субекти и последици

Разглеждат се особеностите при наследяване на ДД, включително правото на наследяване, основанието за наследствено правоприемство и удостоверяването на наследствени права, субективното право на наследяване, субектите на правото на наследяване и ДД като обект на наследяване. Централно място в тази част заема разработката на концепцията за особеното (инструментално по функция) право да се поиска членство в ООД въз основа на наследен ДД и анализа на наследяването на неимуществените права като част от съдържанието на ДД.

Третата глава от тази част изследва правните последици и външните отражения на наследяването – доколко последното засега съществуващите права на трети лица, разглеждат се и въпросите на данъчното облагане на наследени ДД, въпросите на международното частно право и съдебната защита на правата на наследниците, както и съответните вписвания в ТРРЮЛНЦ.

Трета част – Възникване на ново членство, основано на наследен дружествен дял. Последици от отказано членство

Неин обект са практико – приложните въпроси, включително приложимостта на винкулацията на членството при наследяване на ДД, предварително поставените ограничения за членство и възможността за преодоляването им, предпоставките за възникване на членство, основано на наследения дял, както и последиците от възникването му.

Тази част е разделена в две глави. Първата обхваща управлението и разпореждането с наследен ДД, включително съпритежанието върху наследени дялове до извършването на

подялба, механизмите за това и приложимостта на съдебната делба, разпореждането с придобит по наследство ДД и осребряването му при отказ от членство.

Втората се фокусира върху специална хипотеза – проблемите, разрешенията и правните последици при прекратяване на ЕООД поради смърт на едноличния собственик на капитала.

Роля на екскурсите

Екскурсите имат специфична методологическа функция и са органично интегрирани в цялостната концепция на изследването. Те разширяват сравнителноправната перспектива чрез систематични прегледи на европейските модели; придават историческа дълбочина на отделни институти; задълбочават теоретичния анализ; интегрират специализирани правни области (наследствено, търговско и вещно право); предоставят интерпретативни ориентири при законодателни празноти; и подготвят основата за предложения *de lege ferenda*.

Първият екскурс разграничава наследяването на дружествения дял от наследяването на други форми на участие и ценни книжа; вторият изяснява понятийната рамка на дружествения дял и членството като развива авторската концепция за дружествения дял като особен обект на правото с инструментална функция и правен диморфизъм. Третият екскурс изследва въпросите, свързани със завета на ДД, а четвъртият е посветен на възможността за учредяване на право на ползване върху дружествен дял и необходимостта от неговата нормативна уредба. Петият екскурс анализира стълкновителните норми на международното частно право, шестният - данъчните аспекти на наследяването на дружествени дялове, а седмият - съдебната защита и регистърните производства с предмет на дружествения дял и членствените права.

С оглед поддържане на ясен научен фокус и методологическа дисциплина, екскурсите са съзнателно изведени извън основния текст.

## V. ТЕЗА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Теоретична рамка: дружественият дял като особен обект на правото

*Репрезентативна функция на дружествения дял съгласно закона*

Квалификацията на ООД като капиталово дружество (чл. 64, ал. 3 ТЗ след изм. ДВ бр. 58/2003 г.) не е въведена с цел да опише природата на членството, а за да направи оперативен режима на преобразуванията, при който е необходимо участието на съдружниците да бъде годно за оценяване, съпоставяне и трансформиране между различни правни форми. Без такава предварителна типология режимът на преобразуване би бил концептуално и технически неприложим. Законодателната логика изхожда от това, че при ООД членството следва

стойността, а не обратното: именно стойността, инкорпорирана в дела, е носителят на правоприемството при преобразуване. Чл. 64, ал. 3 ТЗ има инструментално и функционално значение: чрез него законодателят маркира ООД като форма, при която дружественият дял се приема за носител и израз на икономическа стойност, годен да участва в сложни регулаторни механизми, без това да изключва наличието на персонален елемент в самото членствено правоотношение.

Допълнителен аргумент предоставя сравнителният анализ на режимите на наследяване, в рамките на който степента на наследимост на дружествения дял функционира като надежден критерий за интензитета на персоналния елемент в капитала. Когато правният ред допуска свободно или слабо ограничено наследяване, делът се доближава до обективиран имуществен актив, а членството придобива по-слабо изразен intuitu personae характер. При уредби, които подчиняват наследственото правоприемство на одобрение, блокиране или последващо изкупуване, капиталът се превръща в инструмент за контрол върху персоналния състав. Иначе казано, персонализацията на капитала следва да се разбира като персонализация на правото да се определят решенията на дружеството въз основа на притежаваната дяловата вноска (количеството записан капитал, съответен на ДД).

Следователно наследимостта на дружествения дял не следва да се възприема като неутрално следствие от правилата на наследственото право, но и като структурен елемент на корпоративната конструкция, чрез който правният ред калибрира баланса между икономическата стойност на дела и личния характер на членството. Именно през призмата на наследяването може да се разкрие действителната правна природа на дела – не като чисто имуществен обект, а като комплексно право, в което икономическите и персоналните елементи са в динамично и нормативно обусловено съотношение.

*Ключови понятия и разграничения*

Изследването анализира трите основни понятия, използвани от закона, които имат отношение към обекта на наследяване, но спрямо които не следва да се слага знак за равенство.

Членството представлява комплекс от правни връзки от различен характер (затова и се определя като позиция, статус, а в теорията се говори за наличие на имуществено и неимуществено правоотношение като част от съдържанието му) и не е нито сделка, нито вещ, нито имуществено право – то е правно състояние с ясно изразен персонален характер. Членството се изгражда върху личното доверие между съдружниците, включва неимуществените права като участие в управлението и гласуване, и поставя съдружника в релационна обвързаност с останалите членове на дружествената общност. То съществува в

полза на конкретна личност (intuitu personae) и поради тази причина не може да бъде предмет на наследяване. При смъртта на съдружника членството се прекратява.

Имуществената вноска (дяловото участие) представлява основното задължение на съдружника при възникване на членственото правоотношение в ООД. Когато съдружник е направил съответната имуществена вноска за поетия дял от капитала, този дял става "покрит", а в замяна на това съдружникът придобива съответен дружествен дял. Делът от капитала стои в генерична функционална и причинна връзка с ДД, затова и първият се освобождава и може да бъде поет от съдружниците или трети лица едва при погасяване на ДД, в това число – може да бъде намален регистрирания капитал посредством унищожаването му.

Дружественият дял се разглежда в дисертацията като sui generis правен обект, който съчетава в себе си персонална и имуществена страна, без да се свежда изцяло до нито една от тях. Той не е нито вещ в класическия смисъл (тъй като не поражда права erga omnes), нито е просто съвкупност от отделни права, нито чисто облигационно право. По-скоро той следва да бъде разбран като индивидуално конфигуриран юридически „пакет“ (“неделима съвкупност”), обективиран от правния ред с цел да улесни прехвърлянето, наследяването, облагането и отчетното третиране на участието в капитала на ООД.

ДД притежава ограничена темпорална валидност и неговото съществуване е функционално обусловено от способността му да репрезентира конкретно членство.

И търговското предприятие (чл. 15 ТЗ), и наследствената маса могат да бъдат концептуализирани като капсулирана съвкупност от правни позиции и фактически отношения, които са придобиват правна ефективност само при изпълнение на определени юридически предпоставки, в определена среда. Тяхното обективиране е с чисто функционална цел. В тази връзка и по посочената логика, в хипотезата на смърт на съдружник делът изпада в състояние на правна латентност – съществува, но правата по него не могат да бъдат упражнявани, докато не възникне ново членство. Това състояние не е безплодно – напротив, то съхранява в себе си потенциала за „реактивация“ чрез изграждане на ново членствено правоотношение, основано на поетия дял от капитала, съответен на ДД, или преобразуване във вземане (чл. 125, ал. 3 ТЗ), в зависимост от волята на страните и уредбата на дружествения договор. Така разбран, дружественият дял се явява преносител на икономическата стойност на участието, чиято роля е да гарантира управляемост, сигурност и предвидимост както при наследяване, така и при облагане и прехвърляне.

ДД съществува автономно спрямо членството в технически, но не и в юридически пълен смисъл: той не е носител на самостоятелни права, но е носител на потенциал за тяхното

възникване. Като такъв, дружественият дял притежава свои специфични характеристики: (1) персонализирана стойност; (2) правна фикционалност с конкретна цел; (3) временна неделимост при наследяване; (4) суспендиране на правомощия при отсъствие на членство.

Между ДД и членството е налице функционална свързаност, но правна различимост. Делът е основание и мярка за упражняване на редица членствени права, но сам по себе си не представлява пълноценно членствено правоотношение. Чл. 129 ТЗ признава възможността за прехвърляне на дялове, но не и на членство – това само потвърждава разликата между двете категории. Когато един съдружник прехвърли част от дяловете си, той остава член, защото членството е единно и неделимо; делът е инструментът, а не самото членство. Затова и можеда се заключи, че дружественият дял е титул за членство, а не самото членство.

Изграждането в дисертацията разбиране за ДД отчита необходимостта от нова перспектива, която обединява икономическата стойност, правната опосреденост и функционалната роля на ДД в рамките на членственото правоотношение. Делът не е право от по-висш ред, а конструкция от различен правопорядък – sui generis – чиято правна същност се проявява с отличимост най-силно в хипотезата на временно суспендираните правомощия в периода на наследяване, между възникването на членство, основано на наследения дял или при отказа от него.

*Двуслойна структура на неимуществените права и тяхното наследяване*

Въз основа на сравнителноправния анализ е аргументиран модел на двуслойна структура на неимуществените права в дружествения дял. Първият слой обхваща задължително интегрираните в ДД неимуществени права, представляващи структурния минимум: правото на глас, правото на информация, правото на участие в общото събрание, правото на обжалване на решенията му и правото да се свиква общо събрание. Тези права са императивно закрепени в закона като съдържание на всеки дружествен дял, неотменими и неотделими от него. Тъй като не са създадени intuitu personae, а са обективно закрепени като правна конфигурация на дела, те са наследими.

Вторият слой обхваща персоналните модификации на неимуществените права, представляващи личната надстройка: специално право на вето, право на пожизнено управление, право на решаващ глас независимо от размера на дела, разширени информационни права извън законовия обхват, задължение за лично участие в управлението, предоставяне на лична експертиза или умения. Тези права и задължения имат строго личен характер – не се наследяват и се погасяват с прекратяването на членството.

При прием на наследника за съдружник той встъпва в членството с правата и задълженията, произтичащи от дела като такъв, но не и с персоналните уговорки, валидни за наследодателя. Наследникът придобива автоматично структурния минимум, докато персоналните неимуществени права и задължения се погасяват. Двуслойната конструкция потвърждава, че дружественият дял е единен обект с променливо съдържание: при наследяване делът преминава в своята основна конфигурация, а персоналните адаптации отпадат. Така се осигурява баланс – наследникът придобива дела с пълния структурен минимум, без автоматично прехвърляне на intuitu personae модификациите. С оглед отличимостта на различните по характер и предназначение неимуществени права, те следва коректно да бъдат посочени и разписани в дружествения договор, за да бъде обезпечено безпротиворечивото им упражняване. Именно affectio societatis е инструментът, чрез който съществуващите съдружници нагласяват персоналните модификации на неимуществените права спрямо конкретния наследник: решението на Общото събрание за приемане не е само формален акт, а израз на корпоративната воля да се изгради или откаже лично доверие спрямо новия участник. Ако наследникът е приет, съдружниците могат в рамките на договорната автономия да уговорят нови персонални модификации с него; ако не е приет, именно тази липса на affectio societatis е легитимното основание за отказа.

*Преносна функция на дружествения дял*

Дружественият дял не е самото членство, нито е просто капиталовото участие - той е правният инструмент за включване в членствената среда. Особената природа на дела се разкрива чрез неговото двойнствено проявление: като икономическо ядро и носител на членствени права вътре в правоотношението, и като обект на разпореждане извън него, но в строго регламентирана рамка. Особеното тук е, че правата, които той обективира, не могат да бъдат упражнявани извън членствената среда.

Основен изследователски въпрос: дял или членство се наследява

Наследява се дружественият дял като sui generis правен обект с инструментална функция, призната и регулирана от правото съвкупност от права и задължения, асоциирани с участието в конкретно ООД, която съвкупност има специфично съдържание, част от което може да бъде реализирано единствено в рамките на възникнало членство. ДД е особен обект на правото, чиито съставни части не могат да се прехвърлят разделно - той се прехвърля като неделима цялост, без необходимост от изрично посочване на съставните му елементи.

Членството е лично и то се прекратява със смъртта на съдружника. Членство може да възникне отново – въз основа на упражняване на инструменталното право на наследниците да

поискат включването им в персоналния състав на това търговско дружество, разбирано като обединение на лица за извършване на търговски сделки с общи средства (чл.63, ал.1 вр. 127, ТЗ).

Смъртта на съдружника води до прекратяване на членственото правоотношение, но не погасява автоматично дружествения дял. Наследяването представлява особена хипотеза, която не води до разпадане на дела: той се запазва като цялостен обект и преминава в наследствената маса, защото неговото съществуване е необходимо именно с цел да се запази връзката между записаното и поето дялово участие и неговата имуществена проекция в дружественото имущество. До упражняването на правото да се поиска членство, дружественият дял съществува в междинно правно състояние – откъснат от вече прекратената членствена връзка, но потенциално годен за изграждането на нова такова, основана на притежанието върху извършената от праводателя имуществена вноска в капитала на дружеството. Извън членствената среда правата, интегрирани в дела, са суспендирани, те не могат да бъдат упражнявани спрямо дружеството, но той остава годен за гражданскоправния оборот обект.

Наследственият принцип изисква универсално правоприемство, приемственост и защита на наследниците. Търговският принцип настоява за affectio societatis и приемлив персонален състав. Те стоят в очевидно напрежение и именно търсенето и аргументирането на логическите репери за разрешаването му е централният теоретичен проблем на дисертацията.

Доколкото сдружаването е на икономически принцип, имуществената приемственост предполага плавен преход между личната смърт на съдружника и правното продължение на неговата икономическа позиция в дружеството. Такава е общоевропейската тенденция към функционално разбиране на наследяването – тя съчетава три основни ценности: автономията на дружеството (да обезпечи персонален състав, който е обвързан от задължението за полагане на лична грижа); стабилността на икономическия му живот (запазване на предприятието от рязка декапитализация) и защитата на наследниците (да получат справедлива компенсация при отказ от членство). В това се състои и съвременното разбиране за членственото правоприемство в капиталовите дружества: не просто трансфер на права, а продължение на икономическата инициатива при персонален ангажимент за осигуряване на личен принос – един общоевропейски аргумент за модерно тълкуване на чл. 125 ТЗ.

Изследването прави ключово разграничение между винкулация на дела (ограничения при разпоредителни сделки с дела) и винкулация на членството (ограничения при промяна на персоналния състав на дружеството). Съгласието на Общото събрание не засяга наследяването

на дела, а възникването на членство. Именно в тази конструкция се крие ключът към разрешаването на привидното противоречие между двата нормативни режима.

Прекратяване на дела и членството – наследяването като особена хипотеза

*Разграничение*

В правната доктрина и практиката често се смесват моментите на прекратяване на членството и прекратяването на дела. Съществува разпространено, но погрешно схващане, че щом членството е прекратено със смъртта, делът автоматично се трансформира във вземане. Такова тълкуване обезсмисля нормата на чл. 129, ал. 1 ТЗ, която урежда именно възможността за наследяване на дружествени дялове, и не отчита съществуването на преобразуващото право, което наследникът може да упражни. Членството се прекратява автоматично към момента на доброволното напускане, при изключването и при смъртта на съдружника, докато дружественият дял не се прекратява автоматично в последната хипотеза, защото само там не е погасена репрезентационната функция на ДД.

*Аргументация*

Законът предвижда няколко хипотези на прекратяване на членството по чл. 125, ал. 1 ТЗ. Смъртта е особен юридически факт, защото за разлика от останалите хипотези (изключване, ограничаване на дееспособността, прекратяването по лично желание) при нея прекратяването на членството настъпва мигновено, без да зависи от волята на участниците в дружеството, изразена посредством решение или волеизявление, вкл. и когато последното е резултат от решение на съдебен орган.

Ако наследникът приеме наследството, дружественият дял навлиза в правна латентност – откъснат от прекратеното членство, но потенциално годен за ново такова, основано на имуществото правоприемство, което е част от неделимото съдържание на ДД. Ако наследникът не приеме наследството или липсват наследници, делът няма основание, нужда и смисъл от репрезентативната му функция, поради което и следва да се приеме, че същият е прекратил съществуването си от момента на настъпването на смъртта.

Прекратяването на дела по правило не настъпва ipso iure, а зависи от поведението на страните, доколкото са налице наследници на починалия съдружник. Прекратяването на дела не е юридически факт, а юридически резултат, който настъпва едва при завършване на трансформационната процедура – при настъпила невъзможност или изричен отказ за конституиране на членство, основано на притежанието му. Именно тази нормативно

обусловена зависимост е онова, което прави наследяването при смърт особена хипотеза, различна от останалите случаи на прекратяване на членство.

*Механизъм на трансформация*

Ако наследникът упражни правото си да поиска членство и бъде приет от дружеството, делът продължава своето съществуване като основание за ново членствено правоотношение. Обратно, ако няма годни наследници или заветници, същите не желаят да поемат имущественото участие или дружеството откаже приемането им в членствения състав, тогава и само тогава делът губи функцията си на титул за участие и се преобразува във вземане за неговата равностойност. С това приключва неговото правно битие като дял и започва съществуването му като парична претенция. Именно отказът на дружеството, а не смъртта на съдружника, прави дружествения дял негоден да изпълнява своята репрезентативна функция, което се потвърждава и от по-новата съдебна практика. Разпоредителни сделки с наследения дял след отказ са юридически невъзможни – не поради ограничение в субекта, а поради липса на обект.

В книгата за дяловете следва да се отразява не само прехвърлянето и учредяването на права върху дела, но и моментът на прекратяването му и трансформирането му в право на вземане, независимо от причините за това. Такова вписване би създало публичност относно точния момент на разкъсването на връзката между дружествения дял и дяловото участие и би предотвратило противоречия при последващо поемане на освободената капиталова квота.

Воля за сдружаване и винкулация на членството

*Ролята на волята за сдружаване в ООД*

Разбирането на affectio societatis като воля за сдружаване отчита комплексното съдържание на това понятие: сбор от съгласието за съвместно участие в икономическа инициатива, намерението за дълготрайно сътрудничество, личната ангажираност в общото предприятие и задължението за взаимна лоялност. То не е просто съгласие за притежание на имуществен дял, а воля за включване в обща организационна среда, която цели постигане на финансов резултат.

В капиталовия модел на ООД (Германия и Австрия) affectio societatis се предполага при първоначалното учредяване, впоследствие членството следва дела автоматично, а персоналният елемент отслабва. В персоналистичния модел (България, Франция, Швейцария) affectio societatis има продължаващо значение - съдружниците имат право да контролират персоналния състав, а наследяването не е достатъчно за членство. Последното предполага

реципрочна affectio societatis, взаимно доверие и съгласие за включване и интеграция в персоналната структура.

Волята за сдружаване е оценъчен критерий за персоналната допустимост на членството на наследник в една вече организационна общност. Тя не създава правоотношение, а оправдава неговото съществуване или отказ.

В Търговския закон терминът не е закрепен нормативно, а се извежда по тълкувателен път. Правото на ОС да приема или отказва нови съдружници няма имуществена, а организационна и персонална логика. Ако членството беше чисто имуществено, наследникът би встъпвал автоматично в правата на наследодателя. Винкулационните клаузи (на членството) и ограничения в различните законодателства, вкл. принудително изкупуване на дела, иначе нямат рационално обяснение. Затова и именно съгласието за сдружаване легитимира разделението между имущественото участие и членството, affectio societatis функционира като нормативно имплицитен персонален критерий за членство.

*Винкулация на членството – допълнителен аргумент за оборотоспособността на дела извън членството*

Винкулацията функционира на две различни равнища: като ограничение върху разпореждането с дружествения дял (имуществен обект) и като ограничение върху възникването на членственото правоотношение (персонален статус).

При наследяване дялът преминава към наследника по силата на универсалното правоприемство, поради което винкулацията на дела не може да препятства самото придобиване на имуществената стойност. Винкулацията се проявява основно на равнището на членството: придобиването на качеството съдружник, ако не е уговорено автоматично, е обусловено от решение на общото събрание. Така съгласието на ОС действа като персонален филтър, който отделя икономическото правоприемство от членствената интеграция.

Когато общото събрание откаже да приеме наследника за съдружник, дружественият дял не се обезсилва и не се счита непридобит. Сделката или наследяването остават валидни, но непротивопоставими по отношение на членствените права. Наследникът запазва дела като имуществен обект и свързаните с него икономически правомощия, но не може да упражнява управителни и контролни права, докато не бъде дадено съгласие. Така винкулацията на членството действа като ограничение на правната ефективност спрямо дружеството, а не като основание за нищожност.

Изискването за съгласие при приемане на наследник за съдружник се обосновава с нуждата от защита на персоналния състав и на вътрешния баланс в ООД. Членството предполага не само участие в капитала, но и възможни intuitu personae ангажименти, доверие и съвместимост на интересите. Поради това законът допуска наследяване на дела, но не и автоматично възникване на членство, като предоставя на общото събрание решаващата дума за персоналния състав.

От изложеното следва ясно разграничение - винкулацията на дела ограничава разпореждането с имуществената стойност, докато винкулацията на членството ограничава възникването на персоналната интеграция в тази общност, организирана на икономически принцип и лично доверие. При наследяване именно втората има решаващо значение. Необходимостта от съгласие на общото събрание показва, че движението на дружествения дял и възникването на членството не са тъждествени процеси: делът може да бъде валидно придобит и запазен като имуществен обект, без това да води до членство, докато не бъде преодоляна персоналната винкулация чрез изрично волеизявление на дружеството.

Правото да се поиска членство въз основа на наследен дружествен дял

*Природа и характеристики*

За да се трансформира наследственото правоприемство в членство, е необходимо волеизявление на наследника за обвързване от дружествения договор и решение на общото събрание за приемането му, ако предварително съгласие не е дадено. Следователно възниква специфично („инструментално“ по характера и функцията си) право за наследниците и техните правоприемници в дела – правото да се поиска приемане за съдружник въз основа на наследен дял. Това право няма смисъл извън процедурата по формирането на ново членствено правоотношение. То не е част от съдържанието на дружествения дял и не представлява продължение на членството на наследодателя, а е особена правна възможност, основана на притежанието на ДД, която възниква с приемането на наследството. Упражняването на това право спрямо дружеството има преобразуващ ефект спрямо съдържанието на наследения дружествен дял. Правото принадлежи изключително на наследниците и техните правоприемници, а извън наследяването на дела то няма собствено съдържателно битие.

*Правна квалификация*

Правото на наследника да поиска приемане за съдружник може да придобие характер на пълноценно субективно и преобразуващо право, когато в дружествения договор е предвидено

предварително съгласие за приемане на наследници. В този режим волеизявлението на наследника по чл. 122 ТЗ има конститутивен ефект от момента на получаването му от дружеството и последното е нормативно обвързано да търпи настъпването на членството. Налице е насрещно задължение, а правната промяна настъпва едностранно, без необходимост от допълнително решение – именно това е класическият модел на потестативно право.

Когато обаче предварително съгласие липсва и е необходимо решение на общото събрание, правото да се поиска приемане не поражда автоматично преобразуващ ефект. То инициира процедура, но не обвързва дружеството с нормативно задължение да приеме наследника или дори да се произнесе. Липсва насрещно задължение, което да кореспондира на правото, а крайният резултат зависи от волята на органа на дружеството. В този смисъл правото не е типично субективно право, на което съответства притезание за определено поведение и гарантирана правна последица. Поради това правото следва да бъде квалифицирано като квази-потестативно: то притежава структурата и насочеността на преобразуващо право (инициира трансформация на имуществено право в членствено), но му липсва ключовият елемент на потестативността – обвързващото действие спрямо адресата.

*Необходимост от изрична уредба за ангажиране на волеизявление*

В действащото право липсва срок за произнасяне от страна на Общото събрание и задължение за мотивиран отговор. Изследването предлага нормативна интервенция, включително по аналогия с чл. 51 ЗН, с въвеждане на задължение за ответно волеизявление при ангажиране в изрична процедура – както от страна на наследника, така и от дружеството.

<u>Сънаследяване на дружествен дял</u>

При множество наследници възникват множество специфични проблеми – следва ли правните последици да бъдат еднакви и при конструирането на членство, основано на наследяването на ДД; допустимо ли е някои от наследниците да бъдат приети за членове, а други. Съответно – това води ли до автоматично разделяне/раздробяване на дела или е необходима предварителна подялба; на какви принципи се основават съпритежанието, съуправлението, подялбата и разпореждането с наследения ДД. В тази връзка изследването предлага ясни решения относно съпритежанието и възможностите за подялба на наследен дял преди и след възникване на членство, както и за упражняването на права, произтичащи от притежанието на дела, както и на членствени права самостоятелно и чрез общ представител. Изяснени са и въпросите за директното наследяване на правата по дела от заветника, за легитимацията му, възможността му да продължи ЕООД и неговата субсидиарна отговорност към кредиторите.

Аргументирано е разбирането, че дружествен дял може да бъде наследен, а в последствие – и прехвърлен от недееспособно лице при спазване на установените нормативни изисквания, без да е налице необходимост от възникване на членство като предварително условие за разпореждане с дела. Обяснението е в инструменталната функция на ДД: той пренася капсулирана икономическа стойност, чл.137, ал.1, т.2 ТЗ следва да се тълкува корективно и съответно – съгласието е не за прехвърлянето на дела, а за членство, основано на придобит ДД. Това е така, защото полагането на ДД в членствената среда е израз на съвпадащо съгласие на дружеството и притежателя му – членството не може да бъде натрапено. Разпореждането с наследен ДД от недееспособно лице се извършва в рамките на имуществения оборот, с ДД като обект с транспортна и репрезентативна функция. Анализирани са правилата за представителство на недееспособните и необходимостта от съответните разрешения по СК. При противоречие на интересите на малолетния с интересите на неговите родители или настойник се коментира назначаването на особен представител за конкретното действие. Изследването прави предложения de lege ferenda по аналогия с италианското и шведското законодателство, в частност с фигурата на good man – лице, назначено от съда да подпомага и управлява имуществени интереси на лице с ограничена дееспособност в ситуации, в които законният представител е в конфликт на интереси или няма необходимите познания. Анализирани са и конкретни механизми за интеграция на непълнолетните и ограничено дееспособните лица в дружествения живот, така че имуществените им права по наследения дял да бъдат реализирани пълноценно, без да е необходимо прякото им участие в управлението.

## VI. НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

Основните научни и научно-приложни приноси на дисертацията са развити в няколко ключови направления:

Първо, систематичното сравнителноправно изследване на европейските модели за наследяване на дялове в дружества от затворен тип, което позиционира българската уредба в по-широк европейски контекст и позволява осмисляне на редица институти, непознати в българското право - като плодоползването върху дружествен дял, придобиването на дял от дружеството, правото на принудително изкупуване на дял и специалните процедурни правила за упражняване на членствени права от наследниците.

Второ, разработването на цялостна теоретична концепция за дружествения дял като особен обект на правото с инструментална функция. Дисертацията обосновава, че дружественият дял не следва да се квалифицира нито като вещ, нито като субективно право,

нито като проста съвкупност от права, а като sui generis правен обект, чието съществуване е функционално обусловено от способността му да репрезентира членствено правоотношение. В тази рамка се аргументира тезата за правния диморфизъм на дружествения дял - неговото двойствено съществуване в рамките на членственото правоотношение като икономическо ядро на участието и извън него като обект на разпореждане в строго регламентиран режим. Тази конструкция позволява да се обясни защо при наследяване дружественият дял може временно да съществува извън членственото правоотношение, без да загуби правната си идентичност. На тази основа е разработена и концепцията за ограничената темпорална валидност на дружествения дял - за разлика от класическите обекти на гражданското право, които съществуват безсрочно или до физическото им унищожение, дружественият дял съществува само дотолкова, доколкото може да изпълнява своята репрезентативна функция, като отпадането на тази възможност води до погасяването му като правен обект.

Трето, разработването на тезата за структурната характеристика на дела – имуществено ядро и правна структура, която може да бъде концептуализирана чрез разграничението между имуществено ядро и „членствена обвивка“. Това разграничение не разделя обекта на наследяване, а определя различен режим на упражняване на отделните му компоненти. Имущественото ядро включва правата с парична стойност – ликвидационен дял, вземането по чл. 125, ал. 3 ТЗ, вземания при намаляване на капитала и стойността на дела като актив. Тези права преминават към наследниците ex lege, без съгласие на дружеството. Дори без приемане за съдружници, наследниците запазват правото на парична компенсация, което показва, че имуществената субстанция е обект на безусловно наследяване. Членствената обвивка обхваща структурния минимум неимуществени права – на глас, на информация, на участие в управлението, на обжалване на решения. Макар да са „вградени“ в дела, те не се упражняват автоматично. Представено е и разбиране за двуслойната структура на неимуществените права в дружествения дял и за временното „капсулиране“ на съдържанието на дела след смъртта на съдружника.

Дисертацията доразвива разбирането, че не всички неимуществени права по дружествен дял са intuitu personae, като аргументира, че част от тях са иманентно свързани с самия дружествен дял, а не с личността на съдружника. На тази основа се извежда двуслойна структура на неимуществените права: от една страна съществува обективен структурен минимум от права, интегрирани в правната конфигурация на дружествения дял и поради това наследими, а от друга - персонални модификации на тези права, които имат строго личен характер и се погасяват с прекратяването на членството на наследодателя. В контекста на наследяването се обосновава и състоянието на временно „капсулиране“ на съдържанието на

дружествения дял - след смъртта на съдружника делът продължава да съществува като правен обект, но интегрираните в него членствени правомощия се намират в състояние на временно суспендиране, което изпълнява стабилизираща функция до изясняване на волята на наследниците и на дружеството относно възникването на ново членствено правоотношение.

Четвърто, обосноваването на тезата, че погасяването на дружествения дял не настъпва със смъртта на съдружника, а с отказа на дружеството да приеме наследника за съдружник. Тази теза има съществени практически последици за определянето на момента на освобождаване на дела от капитала, за възникването на правото на наследниците да получат паричната равностойност на дела и за допустимостта на разпоредителни сделки с наследения дял до настъпването на окончателната трансформация на правото.

Пето, разработването на концепцията за особеното право на наследниците да поискат членство въз основа на наследен дружествен дял като самостоятелен правен институт и изясняването на процедурната рамка за неговото упражняване. Това право не е част от съдържанието на дружествения дял и не представлява продължение на членството на наследодателя, а е самостоятелна правна възможност, която възниква с приемането на наследството. Упражняването му спрямо дружеството има преобразуващ ефект спрямо съдържанието на наследения дружествен дял и води до възникване на ново членствено правоотношение или до трансформация на дела във вземане за неговата равностойност. В тази връзка е идентифицирана и празнота в действащата уредба относно обмена на волеизявления между наследниците и дружеството и е предложено нормативно решение за въвеждане на ясни срокове и последици при липса на изразена воля.

Шесто, системното изясняване на правната природа на съгласието на общото събрание при наследяване на дружествен дял и разграничаването между винкулация на членството и винкулация на самия дял. Изследването показва, че съгласието на общото събрание има персонален характер и представлява израз на корпоративната воля относно допустимостта на нов член, като едновременно с това се предлага корективно тълкуване на чл. 137, ал. 1, т. 2 ТЗ.

Седмо, изясняването на отражението на наследяването на дружествен дял върху правата на трети лица. Дисертацията показва, че дружественият дял се наследява заедно със съществуващите върху него обременявания, поради което залозите, запорите и другите тежести запазват действието си спрямо наследниците. Така се гарантира приемствеността на вече учредените права и стабилността на обезпеченията в търговския оборот.

Осмо, изследването на колизионните норми при наследяване с международен елемент и на данъчноправните аспекти на наследяването на дружествен дял. Анализът разкрива

напрежението между наследствения статут по Регламент (ЕС) № 650/2012 и дружествения статут по националното корпоративно право, което може да доведе до функционално разцепване на правоприемството. На тази основа се формулират предложения за синхронизиране на националните колизионни и процесуални норми с европейската уредба и за признаване на Европейското удостоверение за наследство като достатъчно средство за легитимация на наследниците. Наред с това се аргументира, че получаването на паричната равностойност на дружествения дял при отказано членство представлява реализиране на наследствено имущество и не представлява облагаем доход.

Девето, разработването на концепцията за разделяне на икономическите ползи от дружествения дял от управленските правомощия чрез инструменти на наследственото и вещното право. Анализирана е възможността икономическите облаги от членството да бъдат предоставяни на трети лица чрез завет с тежест, както и чрез института на плодопълзването върху дружествен дял. На основата на сравнителноправния анализ се аргументира необходимостта от изрична законодателна уредба в българското право и се предлага конкретно законодателно решение чрез създаване на нов чл. 129а ТЗ.

Десето, разработването на алтернативна концепция за правния режим на ЕООД при смърт на едноличния собственик на капитала и обосноваването на корективно тълкуване на чл. 157, ал. 1 ТЗ относно положението на заветниците. Дисертацията критикува възприетото в Тълкувателно решение № 1/2023 г. на ОСТК на ВКС разбиране за автоматично прекратяване на ЕООД и аргументира, че със смъртта на едноличния собственик дружеството не се прекратява ipso iure, а продължава да съществува като многочленно ООД до приемането на наследниците като съдружници или до прекратяването му по общия ред. На тази основа се изясняват последиците за управлението, представителството и вписванията в преходния период. В същата логика се предлага и корективно тълкуване на чл. 157, ал. 1 ТЗ, при което заветниците следва да бъдат приравнени на наследниците по отношение на възможността да упражнят правото да поискат продължаване на дейността на дружеството, така че да се избегне разминаване между титула върху дружествения дял и правото на корпоративно решение относно съдбата на дружеството.

## VII. ПЕРСПЕКТИВИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Дисертацията очертава няколко значими насоки за бъдещи научни изследвания, които имат както теоретично, така и практическо значение за развитието на търговското и наследственото право.

На първо място, необходимо е извършването на по-задълбочен сравнителноправен анализ на новата съдебна практика, включително тази от немскоезичния правен кръг, която подкрепя разбирането, че дружественият договор може да съдържа правила относно придобиването на членствено качество. Подобно изследване би позволило формулирането на моделни договорни клаузи, които да осигурят необходимата гъвкавост при уреждане на наследственото правоприемство в ООД, без да създават конфликти при правоприлагането.

На второ място, следва да бъде разработена по-цялостна концепция за договорни модели на наследствено правоприемство в ООД, които да послужат като основа за бъдещи законодателни решения. В тази връзка особено значение има изясняването на границите на договорната свобода при определяне на размера и начина на изплащане на вземането за равностойността на дружествения дял, така че да се постигне баланс между интересите на наследниците, съдружниците и кредиторите, както и да се обезпечи ликвидността на дружеството.

С оглед на възприетата в дисертацията теза за диспозитивния характер на чл. 125, ал. 3 ТЗ е необходимо да се разработят специфични механизми за защита на кредиторите при оценката и осребряването на наследени дружествени дялове. В този контекст представлява интерес и анализът на чуждестранните решения, допускащи придобиване на собствени дружествени дялове от дружеството с цел последващото им обезсилване в хипотезата на наследяване, както и съпътстващите гаранции за кредиторите.

Друга перспектива за бъдещи изследвания е свързана с доразвиването на тезата за правното значение на вписванията в книгата за дружествените дялове, включително във връзка с отразяването на отказа от членство от страна на наследниците и преобразуването на дружествения дял във вземане за неговата равностойност.

Съществено практическо значение има и разработването на механизми за временна корпоративна администрация на наследени дружествени дялове в периода между откриването на наследството и възникването на ново членствено правоотношение или трансформацията на дружествения дял във вземане. В тази връзка могат да бъдат изследвани и възможностите за въвеждане на модели на доверително управление на дружествено участие, включително при открит тип ООД и при учредено право на плодоползване върху дружествен дял.

Отделно направление на бъдещи изследвания представлява разработването на устойчив модел за асистирано участие на ограничено дееспособни и непълнолетни лица в ООД, основан на координирано участие на законните представители и специализиран консултант, който да

подпомага упражняването на членствените права и да гарантира защита на интересите на участниците в дружеството.

В по-широк план тези изследвания могат да допринесат за модернизиране на българската правна уредба на дружествения дял и наследственото правоприемство в търговските дружества, както и за създаването на по-гъвкава и предвидима нормативна рамка, съобразена с развитието на съвременните корпоративни практики.

## VIII. ПРАКТИЧЕСКО ЗНАЧЕНИЕ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ DE LEGE FERENDA

Формулираните в дисертацията предложения de lege ferenda имат за цел да се преодолеят установените правни празноти и противоречия в действащата уредба и да се създаде ясна и кохерентна нормативна рамка за наследяването на дружествени дялове. Предложенията са конкретни, мотивирани и пряко приложими в законодателната практика. Те включват:

- допълнение на чл. 129 ТЗ с изрична разпоредба, установяваща че при наследяване на дружествен дял не възниква автоматично членство, а възниква инструментално право на наследника да поиска членство; за целта се предлага регламентиране на правния статус на дяловете в преходния период, през който правата и задълженията по тях се запазват, но упражняването им е суспендирано до приемането на наследниците. Предвижда се и механизъм за защита срещу органна парализа, при който съгласието за членство се счита за предоставено („мълчаливо съгласие“), ако общото събрание не се произнесе в тримесечен срок. Общото събрание може да откаже възникването на членство въз основа на притежавани ДД само ако дружеството предложи да откупи дяловете по справедливата им стойност, определена по правилата на дружествения договор, а при липса на такива по чл. 125, ал. 3 ТЗ. Откупуването е допустимо, ако плащането може да стане от чистата печалба по годишната равносметка или от запазена чиста печалба от минали години. Ако притежателят не отхвърли предложението в едномесечен срок от уведомяването за справедливата стойност, то се счита за прието. Ако общото събрание не отхвърли искането за членство в тримесечен срок от получаването му, съгласието се счита за предоставено.

- изясняване на обхвата на разпоредбата на чл. 125, ал. 3 ТЗ за равностойността на освободените дялове с изрично посочване на диспозитивния характер на нормата относно методологията за изчисляване на стойността; в тази връзка се предлага преосмисляне на подхода чрез избягване на казуистичната уредба в ТЗ и препращане към приложимите

счетоводни стандарти и принципа на вярно и честно представяне. Предлага се методологията за справедлива оценка на активите, включително търговската репутация и актуализацията на ДМА, да се уреди системно в НСС 1, НСС 16 и НСС 38, като по този начин се гарантира, че имуществените последици ще отразяват икономическата реалност, без да се накърнява принципният характер на търговскоправната норма.

- законодателна корекция на разпоредбата на чл. 157, ал. 1 ТЗ относно режима на ЕООД при смърт на едноличния собственик в съответствие с критичния анализ на Тълкувателно решение № 1/2023 г. на ОСТК на ВКС относно момента на настъпване на прекратяването на дружеството, както и относно изравняването на правата на заветниците, наследниците и техните правоприемници да поискат продължаване на дейността; предлага се изрично признаване на правото на заветниците да поискат продължаване на дейността, за да се защити волята на наследодателя; законодателното решение следва да включва фиксиран тримесечен преклузивен срок от откриване на наследството за заявяване на продължаването, за да се избегнат висящи състояния. Успоредно с това се предлагат допълнения в ЗТРРЮЛНЦ, които да легитимират кредиторите и прокурора да заявяват прекратяване при бездействие на наследниците, както и правомощие за длъжностното лице по регистрацията служебно да вписва прекратяването и да назначава ликвидатор.

- въвеждане на института на правото на ползване върху дружествен дял като алтернативен механизъм за участие в дружеството; чрез предложения нов чл. 129а ТЗ се регламентира възможността за функционално разделяне на икономическите права (право на дивидент и част от печалбата) от управленските правомощия. Този модел позволява на наследниците да запазят имуществения интерес от участието си, без да се намесват в управлението, което гарантира предвидимост на членствения състав и оперативна стабилност на дружеството, като същевременно се предвижда задължително вписване на това право в ТРРЮЛНЦ за осигуряване на публичност.

- изрично законодателно признаване на възможността непълнолетни и лица с ограничена дееспособност да придобиват дружествени дялове по наследство и да упражняват имуществените права по тях чрез представител;

- промени в Кодекса за международно частно право и Гражданския процесуален кодекс с цел пълна хармонизация с Регламент (ЕС) № 650/2012, включително разрешаване на колизията между lex successionis и lex societatis. Предлага се нова редакция на чл. 89 КМЧП и чл. 110 ГПК, чрез които принципът за определяне на приложимото право и международната компетентност

се обвързва с „обичайното местопребиваване“ на наследодателя към момента на смъртта му. Това ще осигури единство на правния режим спрямо цялото наследствено имущество и ще предотврати риска от противоречиви съдебни решения в рамките на Европейския съюз.

## IX. ПУБЛИКАЦИИ НА НАУЧНИ РЕЗУЛТАТИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Към датата на изготвяне на автореферата са публикувани следните авторски научни статии:

*1. Карауланов, Л. Относно правото на малолетните да извършват разпоредителни сделки с получени по наследство дружествени дялове в еднолично дружество с ограничена отговорност. – В: Актуални проблеми на частното право и гражданския процес, БАН – Институт за държавата и правото, 2024, ISBN 978-954-9583-46-5.*

*2. Карауланов, Л. Данъчно облагане на наследени дружествени дялове от ООД. – В: Знание, наука, иновации, технологии, Издателство „Институт за знание, наука и иновации", 2025, ISSN 2815-3480, с. 497–516.*

*3. Карауланов, Л. Прояви на принципите на добросъвестност и дължима грижа при наследяване на дялове в ООД. – В: Правните принципи и тяхната роля и значение за развитие на правото, ЮФ – УНСС, 2025, ISBN 978-619-232-930-3.*

Под печат са разработките, посочени по-долу:

*4. Карауланов, Л. Инструментално обективиране на дружествения дял – очаквана публикация в сп. „Търговско право", бр. 4/2025 г.;*

*5. Карауланов, Л. Императивна или диспозитивна норма е чл. 125, ал. 3 ТЗ? – доклад от XIII-та национална конференция на докторантите, постдокторантите и младите учени в областта на правните науки, гр. София, 2023 г. (публикация в сборника от конференцията);*

*6. Карауланов, Л. Относно правото на ползване на дружествен дял от ООД. – доклад от XIV-та национална конференция на докторантите, постдокторантите и младите учени в областта на правните науки, к.к. Боровец, 2024 г. (публикация в сборника от конференцията);*

*7. Карауланов, Л. Дружественият дял като обект на наследяване: условия за преобразуването и прекратяването му. – доклад от XV-та научна конференция на докторантите, постдокторантите и младите учени в областта на правните науки, 2025 г. (публикация в сборника от конференцията);*

*8. Карауланов, Л. Необходимостта от корективно тълкуване на понятието „наследници" в чл. 157, ал. 1 ТЗ: преодоляване на формализма и приоритет на собствеността при завет на дялове в ЕООД. – доклад от Научна конференция с международно участие „Правото в неговата социална и икономическа среда. Научни изследвания в памет на проф. Любен Диков", УНСС – София, 2025 г. (публикация в сборника от конференцията).*